

Narodna in univerzitetna knjižnica, Turjaška 1, Ljubljana

od 3.12.2017 do 28.2.2018

SREČA JE V KNJIGAH, SREČA JE V SLIKANICAH

razstava ob 100-letnici izida
prve slovenske slikanice

Častitljivo, stoto obletnico (1917-2017) izida prve slovenske slikanice pisatelja Frana Levstika in ilustratorja Hinka Smrekarja, obeležujemo tudi v Narodni in univerzitetni knjižnici. Kot hram znanja in dom knjige se z veliko razstavo o slovenskih slikanicah poklanjamo vsem, ki si še zmeraj vztrajno prizadevajo, da slikanice pridejo v naša življenja in tam tudi domujejo. Razstava je samo skromen oris velikega slovenskega slikaniškega opusa, ki je svoj prihod naznanil z narodnim junakom Martinom Krpanom.

Sreča je v knjigah, sreča je v slikanicah

Slikanice niso nepregledna množica knjig (30.000 knjig, 3.000 slovenskih slikanic), ampak so del literarnega kontinuuma, izražene v jeziku, literaturi in kulturi, vrednosti imajo le tiste, ki likovno in literarno presežno izražajo duh časa in humanistične vrednote v dobrobit ljudi. Na razstavi je razstavljen le 1 % slikanic, ki so literarno-likovni presežki ter vsebujejo humanistične vrednote in so del kulturne dediščine.

Slikanice oziroma knjige v slikaniški knjižni obliki so sublimni izraz osebnega in kolektivnega spomina in imajo za osebni in kulturni razvoj identitetno in narodnočloveško funkcijo. Slovenska slikanica (1917-2017) je na visoki literarni in likovni ravni, vsebuje humanistične vrednote, kar jo postavlja kot enakovreden kamenček v mozaiku evropske slikanice.

Literarni liki v slikanicah so dejavni, plemeniti, pogumni, pošteni, so junaki iskalci in ne junaki žrtve, v njih so pozunanjeni konflikti in želje otrok, tudi odraslih. Slikaniški liki so hkrati abstraktni in individualizirani, ljudski in občečloveški, predvsem so nesmrtni. Literarni liki so večno mladi in so stalnice v življenjih. Pogosto je tekst v slikanici namenjen otrokom, kontekst ali besedilo pa odraslim (npr. Pajacek in punčka, 1985).

Slikanice so posode individualnega in kulturnega spomina. Z veliko razstavo v NUK-u praznujemo Ta veseli dan kulture, in sicer 3. decembra 2017. Slovenska slikanica je demokratično področje, ustvarjajo jo klasiki,

sodobni klasiki in sodobniki. Slikanica je prostor samocenzure in prostor svobode, o tem bodo razpravljali na mednarodnem simpoziju o slikanici 8. marca 2018. Slikanica je dinamičen, odprt in živ prostor za različne interpretacije, predelave, priredbe, zato se lahko na pogovore Sreča je v knjigah tudi sami prijavite z vašo najljubšo slikanico.

Pravljice se ponavadi zaključijo z besedami "... in potem sta živela srečno do konca svojih dni." Vendar so literarni liki večno mladi, pošteni in ravnajo v dobrobit človeštva (Ciciban, Juri Muri, Kokoš velikanka, Kosovirji, Lepa Vida, Maček Muri, Martin Krpan, Mižek Figa, Mojca Pokrajculja, Muca Copatarica, Pedenjped, Piki Jakob, Sapraniška, Šilvilja (in škarjice), Škrat Kuzma, Zvezdica Zaspanka, Zverinice iz Rezije itd.), imajo svoje dežele in mesta (na Butalah, v Cicibaniji, Hiši iz besed, Klobučariji, Kosoviriji, mestu Rič Rač, Pedenjcarstvu, Reziji, Smejalah, Stari Ljubljani, Šamponiji, Tisočerih mestih ipd.).

V slikanicah je res sreča, v njih živijo motivi iz kulturne dediščine, npr. aleksandrinke, argonavti, Barbara Celjska, človeška ribica, Hallerstein, Lepa Vida, Makalonca, Martin Krpan, Pegam in Lambergar, povodni mož, rdeče jabolko, Trubar, situla iz Vač idr.

V slikanicah živijo častni meščani Ljubljane, npr. Cefizelj, Ciciban, Deklica Delfina, Juri Muri, Makalonca, Maček Muri, Sapraniška idr. S slikanicami se otrokom razlaga demokracijo, slavni imajo svoje najljubše slikanice.

Če parafraziramo Cankarja, bi zaključili z besedami: "Vsak človek ima v hiši svojega življenja posebno kamrico, v kateri hrani svojo slikanico ..." S Cankarjevimi besedami, na Prešernov rojstni dan, Čukec Nuček in Sovica Oka vabita na razstavo z besedami najsrečnejše miši na svetu – Sapraniške – ki je svojo srečo našla v čarobnem lešniku, mi smo našli srečo v knjigah.

Milena Mileva Blažič

V najbolj splošnem pomenu ilustracija s pomočjo risbe in barve pojasnjuje besedni zapis, ga razlaga in komentira, lahko pa poved v celoti predstavi le s podobami. Še posebej pomembna je otroška ilustracija, saj njen vpliv daleč presega opisno opismenjevanje in spoznavanje literature. Ob listanju slikanic se učimo opazovati svet okoli nas; medtem ko spoznavamo črke, odkrivamo tudi posebno likovno govorico, ki nam kasneje v življenju omogoča razbiranje neverbalnih, arhetipskih sporočil. Ilustracija namreč ni pomanjšana slika, v celoti podrejena knjigi.

Slovenci imamo tudi na področju ilustracije lastno zgodovino, čeprav dobimo prve ilustrirane narodne pravljice šele v začetku 20. stoletja. Za naš kulturni prostor je ta čas prelomen, saj začnejo po maloštevilnih poskusih izdaje domačih povesti z upodobitvami slovenskih avtorjev, med katerimi izstopata Janez in Jurij Šubic, izhajati temeljna literarna dela, kot so

Slovenske pravljice, Tolovaj Mataj, Martin Krpan, Deseti brat idr., opremljena s sijajnimi ilustracijami umetnikov, ki so se sicer šolali v tujini, a so v svojih programskih načelih prisegali na narodno izročilo.

Članom umetniškega kluba Vesna (Gvidon Birolla, Maksim Gaspari, Fran Podrekar, Hinko Smrekar, Saša Šantel, Ivan Vavpotič) dolgujemo dragoceno vez s secesijo in z umetniškimi gibanji ob koncu 19. stoletja, ki so z nenavadno strastjo in osupljivo domišljijo iskali vrata v minule čase. Zato se v njihovih risbah in grafikah še vedno skriva starožiten duh na pol mitične zgodovine in srednjeveške baladnosti. V ta čas se z vsemi nesmisli vpleta tudi prva svetovna vojna, ki je močno vplivala na podobe v knjižnih in revijalnih izdajah. Posebej grotesken se je ta svet zrcalil v Smrekarjevih mojstrskih risbah, ki včasih spominjajo na fantazmagorije Goyevih »Los caprichos«.

Med obema vojnama nadaljujejo komaj začetno tradicijo otroške in mladinske ilustracije ekspresionisti (za področje posebej

pomembna brata Kralj) in t. i. »neodvisni« (npr. Marij Pregelj, France Mihelič, Nikolaj Pirnat). V tridesetih in štiridesetih letih 20. stoletja ni izšlo veliko ilustriranih knjig za otroke in mladino, a so te dragocene zaradi kvalitetnih podob, ki so jih ob svojem delu na velikih formatih kot enakovredne ustvarili nekateri naši osrednji likovni umetniki. V pregledu bi pogrešali v linije začaranega Kralja Matjaža, ki ga je v značilni zazrtosti v duhovni svet ustvaril France Kralj, pa pravljичne ilustracije Nikolaja Pirnata (Oton Župančič: Ciciban, Don Kihot).

Med drugo svetovno vojno se je izdajanje knjig in revij ustavilo.

Leta 1949 je Založba Mladinska knjiga ustanovila Levstikovo nagrado, s katero je poslej nagrajevala pisatelje, pesnike in ilustratorje za največje dosežke. Pomenila je pomembno vzpodbudo za razvoj, ki je predvsem zaradi oddaljevanja vojne in odpiranja v mednarodni prostor vsaj na umetniškem področju postajala eno vodilnih področij.

Z ilustracijo so se ukvarjali tako umetniki, ki so delovali še pred vojno, kot diplomanti zagrebške (neodvisni) in leta 1945 ustanovljene ljubljanske likovne akademije. Večina je ilustrirala le občasno in je to početje imela za manj pomembno od slikanja, kiparjenja ali tiskanja grafik. Kljub temu so številni avtorji in avtorice prispevali antologijske ilustracije (France Mihelič, Maksim Sedej, Mara Kralj, Milan Bizovičar, Marija Vogelnik, Melita Volk, Štefan Planinc, Lidija Osterc, Jože Ciuha idr.), Tone Kralj in Marij Pregelj pa sta svoje upodobitve v knjigi enakovredno postavila ob slike v galeriji.

Novost v slovenski ilustraciji pomeni nastop slikark Ančke Gošnik Godec, Marlenke Stupica, Marjance Jemec Božič in malo mlajše Jelke Reichman, saj so svoje celotne opuse posvetile izključno knjižni ilustraciji in z avtonomijo utrle pot

prihajajočim nadarjenim generacijam. Te prve mojstrice, ki so pol stoletja po »vesnanih« obudile strastno zanimanje za pravljice, so v javnosti, tudi strokovni, radi poimenovali kar pravljīčarke.

Med najbolj samosvoje in samotne avtorice na tem področju sodi Marija Lucija Stupica, znana po tem, da je skrbno izbirala besedila, ki jih je ilustrirala. Le njenemu lastnemu umetniškemu svetu sorodna književna dela so lahko dobila likovno podobo.

Razvoj sodobnih umetniških praks lahko spremljamo tudi skozi ilustracijo. Ta se je v zadnjih desetletjih minulega stoletja vse bolj razvijala, njeno kakovost in izvirnost je opazila tudi tujina, saj so naši ilustratorji postajali redni gostje najuglednejših prireditev na svetu.

Da bi zajeli to bogato produkcijo in obenem ilustracijo postavili na ustrezno mesto v likovni umetnosti, sta Zveza društev slovenskih likovnih umetnikov in Cankarjev dom leta 1992 ustanovila Slovenski bienale ilustracije z nagradami, poimenovanimi po Hinku Smrekarju. V soočanju s tradicijo je svoj prostor dobila generacija, ki je odraščala v času kulture množičnih medijev, popularne glasbe, filma in hollywoodskih zvezd (Kamila Volčanšek, Alenka Sottler idr.).

S takrat revolucionarnima stripom in risanim filmom nastopi drugačen tip ilustracije, popularen predvsem pri avtorjih, ki v te nove podobe vnašajo poseben humor in ironijo, pa naj gre za realistično risbo, skicozno upodobljene, tudi karikirane motive (Kostja Gatnik, Marjan Manček, Miki Muster, Silvan Omerzu, Milan Erič, Tomaž Lavrič idr.), ali pravo slikarijo (Zvonko Čoh, Rudi Skočir, Peter Škerl idr.).

Ilustracija je danes soočena z novimi izrazili, estetiko ter predvsem z računalnikom in s svetovnim spletom. Mlajši ilustratorji, med

katerimi še posebej izstopa Hana Stupica, najmlajša dobitnica nagrade Hinka Smrekarja, zato svojo brezmejno domišljijo udejanjajo s pomočjo najsodobnejše tehnologije. Ta jim

ne omogoča le vizualnih učinkov, o katerih so predhodniki le sanjali, temveč tudi popotovanje pravljīčnih svetov s pomočjo sodobnih načinov komuniciranja. Te podobe so sijajen odgovor na strah, da bi hladni računalniški sistemi premagali domišljijo s humanim človeškim obrazom.

Odmerjeni prostor ni dopuščal razgrnitve tisočerih svetov slovenske ilustracije, obogatene tudi z vplivi drugih kulturnih sredin, zato ne pomeni pregleda, temveč le vpogled v likovno bogastvo Slovenije, ki so ga ustvarjale generacije sijajnih slikarjev in slikark.

Judita Krivec Dragan

Sreča je v knjigah, sreča je v slikanicah

razstava ob 100-letnici izida prve slovenske slikanice

od 3. 12. 2017 do 28. 2. 2018

Narodna in univerzitetna knjižnica, Turjaška 1, Ljubljana

Avtorji razstave

Milena Mileva Blažič (PEF), Judita Krivec Dragan (Ministrstvo za kulturo, RS), Študenti ALUO pod mentorstvom doc. mag. Marije Nabernik in doc. Suzane Bricelj.

Postavitev gradiva

Center za ohranjanje in varovanje knjižničnega gradiva NUK

Izdala

Narodna in univerzitetna knjižnica, 2017

Za izdajatelja

Martina Rozman Salobir

Tisk

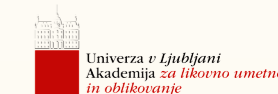
Collegium graphicum d.o.o., Ljubljana

Oblikovanje

Jernej Babnik Romaniuk

Naklada

300 izvodov

mikrografija

